

Gezi Notları



Yaşayan Bir Osmanlı Köyü: Cumalıkızık

Cumalıkızık, Bursa'nın 10 km doğusunda, Uludağ'ın eteklerinde yer alan eski bir Osmanlı köyü. 700 yıllık geçmişi olan ve Osmanlı dönemi sivil mimarisinin en güzel örneklerini barındıran bu köy, sadece özgün evleri ve taş sokakları ile değil, yeşilin her tonunu sergileyen eşsiz doğasıyla da insanı büyüleyen bir cennet adeta. Tarihi dokusu bozulmadan kalabilmiş ender köylerden birisi olan Cumalıkızık, eski tip ahşap evleri, orijinal kapı tokmakları ve sokak çeşmeleri ile adeta bir açık hava müzesi.

Köyün Osmanlı'nın ilk yıllarında kurulduğu kabul edilir. Kuşaktan kuşağa aktarılan söylenceye göre, Tokat dolaylarında yaşamakta olan Oğuz boylarından Kızıklar, Karakeçili aşiretinin bulunduğu bölgelere göç ederek, Ertuğrul Çazi'den yerleşmek için yurt isterler. Ancak, Karakeçili aşireti, Kızıklar'ın bu istemine karşı çıkar. Bunun üzerine Ertuğrul Çazi, düşmanlıklar doğmaması için Kızıklar'a, Uludağ'ın o zamanki adıyla Keşiş Dağı'nın kuzey eteklerinde yer gösterir. İki Oğuz boyu arasında sürekli dostluk sağlamak için de, Kızık boyu beyinin 7 oğlunu Karakeçili aşiretinden 7 güzel kızla evlendirir ve böylece Uludağ'ın yamaçlarına dizilmiş Derekızık, Fidyekızık, Değirmenlikızık, Hamamlıkızık, Dallıkızık, Bayındırlıkızık ve Cumalıkızık köyleri kurulur. Cumalıkızık ve diğer Kızıkların adlarının nereden geldiği konusunda bir uzlaşma sağlanabilmiş değildir, bu konuda çeşitli görüşler vardır. Bazı söylencelere göre, Uludağ'ın vadileri arasında sıkışıp kalan köylere konumları nedeniyle kızık

adı verilmiş, diğer köylerin topluca Cuma namazlarını burada kılması nedeniyle bu köyün ismi de Cumalıkızık olarak adlandırılmıştır. Cumalıkızık gibi bir mimari dokuya sahip oldukları bilinen Fidyekızık, Değirmenlikızık ve Hamamlıkızık gibi diğer kızık köyleri ise, Yunan işgali döneminde yakılmıştır.

Aslında 350 hane olduğu bilinen köydeki evlerin bir çoğu bakımsızlıktan yıkıldığı için günümüzde 180 tanesi kullanılmaktadır. Diğerleri de aslına uygun olarak onarılmayı beklemektedir. Cumalıkızık evleri genellikle üç katlıdır. Hayat bölümü bu evlerde en çok kullanılan mekandır. Çerek taş duvarlarla çevrili dış avludan gerekse kapıdan girilen bu bölüm ürünlerin depolanmasından eğlencelerin düzenlenmesine dek pek çok işleve sahiptir. Hayattan geçilerek girilen iç avludaki fırınlarda ekmekler, börekler ve çörekler pişirilir. Çamaşırlar burada yıkanılır ve kurutulur. Kümesler de iç avluda yer alır. Evlerin zemin katında ahır, tuvalet, mutfak, ocak ve depolar yer alır.

Kış aylarında kullanılan birinci kat, genelde aile büyüklerinin oturduğu odalara ve salona ayrılmıştır. Aile bu katta biraraya gelir ve yemeğini yer. İkinci kat yazlık kısımdır. Burada da değişik tip sofalara sıralanmış odalar, eyvan, seki ve sedirler yer alır. Eve gelin geldiğinde bu kattaki odalardan biri ona verilir. Misafir odaları ve yatak odaları yine bu kattadır. Bursa köylerinde ikinci katlarda evin neredeyse yarısını kaplayan salon vardır. Bu geniş salon eskiden ipekböceği

yetiştirilmesi ya da incir, erik gibi meyvelerin kurutulması için kullanılırdı.

Köyün evleri iç içedir. Ancak, evlerin ilk katı ve avlu, moloz taştan örülmüş yüksek duvarlarla çevrilidir. Sokağa bakan pencerelerde de dışarıdan evin içinin görülmemesi amacıyla kafesler vardır. Evlerin çift kanatlı kapıları ve cumbaları da son derece etkileyicidir. Pencere önleri renk renk çiçeklerle süslüdür. Çatıların üzeri alaturka kiremitlerle kaplıdır. Çatılar genellikle dört meyilli, bazen iki meyillidir, saçaklar oldukça dışa açıktır. Evler sarı, beyaz, mor ve mavi renklerle badana edilmiştir. Genellikle ahşap bölümler boyasız bırakılmıştır.

Köy meydanından yine köyün içine giden dar sokaklar başlar. Ancak yaya ve at arabalarının geçebileceği genişlikte olan sokakların hemen hepsi taş döşelidir ve köyün kurulduğu eğimli arazi ile uyumludur. Üzerinde Saldede, Köyüstü, Cin aralığı gibi isimlerin yazıldığı sokak levhalarıysa, ahşaptan yapılmıştır. Köy sokaklarında dolaşırken, kendinizi bir tiyatro dekoru ya da bir film platosunda sanabilirsiniz. Fakat köyün bir plan içinde geliştiği söylenemez.

Sokak aralarında ise, kadınların kurduğu ve yerel yiyeceklerin satıldığı tezgahlar vardır. Cumalıkızık köyünün ekşi maya ile yapılan ve odun ateşinde pişirilen ekmeği ünlüdür.

1980 yılında korumaya alınan köyde 133 tescilli eser vardır. Bunlardan 128'i sivil mimarlık örneği, iki anıtsal yapı (cami ve hamam), ikisi köy meydanındaki çınar ağacı ve biri de caminin doğusundaki çeşmedir. Ahşap direkleri, başlıkları, kemerleri ve kalem işleriyle süslü Cumalıkızık Camisi görülmeye değer yerlerden biridir. Kitabesi bulunmadığından yapılış tarihi, yapımı ve yaptırımı hakkında bilgi bulunmaz. Fakat üç yüz yıl önce yapıldığı anlatılmaktadır.

Düğün törenleri ve bayramlarda kullanılan köyün tarihi hamamını da mutlaka gezmelisiniz. Hamamın güneydoğusundaki kapıdan soyunma bölümüne girilir. Buradaki diğer kapıdan külhan (ateşlik) kısmına geçilir. Burası kuzey güney uzantılı, dikdörtgen planlı, beşiktonozlu su deposuna bağlanmaktadır. Ateşlik kısmında tuğla örgülü bir niş yer alır. Hamamın ılıklik, sıcaklık, su deposu ve traşlık bölümleri orijinal olup, soyunma, külhan ve tuvalet kısımları sonradan yapılmıştır.

Köyün girişinde Eğrek mahallesindeki meydanda iki tane çınar ağacı karşılar sizi. Bunlardan genç olanının gövde çevresi 4 metredir. Çövde iki ana dala ayrılmakta, bunlardan da dokuz kol ayrılmaktadır. Çeç görünüşü, gür dal ve yaprakları ile Cumalıkızık'ın bol suyuyla beslenmektedir. Diğer çınarın gövdesi ise, 6 metre. Çövde üzerinde oluşan urlar ve dikili hatlar dikkat çekiyor. Çövdesi iki ana kola ayrıldıktan sonra oniki dalla genişleyip, yükseliyor.

Köyün görülmesi gereken yerlerinden bir diğeri ise, 1992 yılında açılan Cumalıkızık Etnografya Müzesi ve Sanat Evi. Caminin tam karşısındaki etnografya müzesinde köyden toplanmış eşya ve belgeler sergileniyor. İki katlı müzeyi köylüler açıp, kapatıyor. Salondaki eserler girişin solundan başlayarak merdiven kısmına kadar duvarlara dayalı camekanlı vitrinler ile bir orta vitrinde sergileniyor. Müzenin bahçesinde sundurma ile örtülü kısımda at arabaları, şaraphane "üzüm çiğnemeteknesi", dibek taşı, yalak, sütun başlığı bulunuyor. Müzede; ev eşyaları, aydınlatma ve ısıtma araçları, mutfak eşyaları, tarım aletleri, silahlar, teknik araçlar, av malzemeleri, binek ve taşıma araçları bulunuyor.

Uludağ'ın eteklerinde kurulan bu köyde su boldur, birçok sokakta buz gibi akan çeşmeler vardır. Köyün çevresi meyve ağaçları ile kaplıdır. Yakın zamana kadar köy kestane ağaçları ile kaplıymış ve geçimini kestaneçilikten sağlarmış. Sonradan hastalık gelmiş ve ağaçların çoğu

kurumuş. Köyün en ünlü meyvesi ise, "ahududu". Her yıl Haziran ayında yapılan Ahududu Şenliği ile hem yerel ürünlerin hem de köyün tanıtımı yapılıyor. Köyün bilinirliği burada çekilen dizilerle de artmış. Özellikle 'Kıvalı Kar' adlı dizinin köyde çekilmesi, Cumalıkızık'a hafta sonlarında çok sayıda ziyaretçinin gelmesini sağlamış.

Cumalıkızık'a nasıl gidilir diye soracak olursanız, Cumalıkızık Ankara yolunun 10. kilometresinde kalmaktadır. Oraya güneye giden saptan 3 km kadar içeridedir. Özel aracı olmayan kişiler için şehir merkezinden Santral Çaraj mevkiinden minibüsler kalkmaktadır. Bu minibüsler ile yarım saat gibi bir sürede Cumalıkızık'a varabilirsiniz.

Cumalıkızık, asırları kucaklayan tarihi, birbirlerine sokulmuş görkemli evleri ve olağanüstü sessizliği ile adeta bir başka çağa taşıyor ziyaretçilerini. Eğer siz de tipik bir Osmanlı köyünü tanımak ve huzurlu bir gün geçirmek istiyorsanız Cumalıkızık'ı mutlaka görmelisiniz. □

